

Dariusz Kalina

Materiały do dziejów miasta i gminy Daleszyce

cz. 14 Wieś Smyków

Daleszyce 2023

Wydawca:
Urząd Miasta i Gminy w Daleszycach
26-021 Daleszyce, pl. Staszica 9
NIP: 657-18-95-708
gmina@daleszyce.pl

Redakcja: Piotr Ferens

Projekt okładki: Adam Malicki

Opracowanie graficzne, skład i druk:
Studio Reklamy ADfactory Konrad Kraska
25-369 Kielce, ul. Żeromskiego 13
NIP: 657-292-77-29
adfactory.reklama@gmail.com

ISBN: 978-83-969562-0-0

© Wszystkie prawa zastrzeżone – Dariusz Kalina; Urząd Miasta i Gminy w Daleszycach.

Z przyjemnością oddajemy w ręce Państwa „Materiały do dziejów miasta i gminy Daleszyce”. To znaczący materiał historyczny dotyczący naszej Małej Ojczyzny. Na kartach 18 publikacji autor przywraca odległą historię wielu miejscowości z którymi spojrzenie na dzisiejszą gminę, w XXI wieku, staje się prawdziwe i pełne. Wiele ciekawych informacji będzie zapewne dla czytelnika zaskakujących. Zachęcam do lektury i rozwijania wyobraźni historycznej o tym, skąd nasze korzenie, o ziemi, na której się urodziliśmy, którą zamieszkujemy, o miejscach, gdzie pracujemy i wypoczywamy, a które to miejsca przed wiekami zamieszkiwali nasi przodkowie! Życząc miłej lektury, wierzę, że w wielu czytelnikach odezwie się pasja historyka.

Dariusz Metoniński

Pieczęć okrągła (30 mm.) wyobraża na tarczy wagę. W otoku napis bardzo uszkodzony ..... DALESECE.....
Pieczęć wyciśnięta na dokumencie z 1789 r. (Pieczęcie miast dawnej Polski, Wiktor Wittyg, Kraków-Warszawa 1905)

SMYKÓW

Smyków to niewielka wieś leżąca na północny wschód od Daleszyc.

W 1888 r. liczyła tylko 33 morgi powierzchni gruntów. Według *Mapy Galicji Zachodniej* (1804) chałupy stały na południowym brzegu stawu, wzdłuż kilku krótkich ulic, z których jedna stanowiła część drogi z Daleszyc przez Napęków do Belna. W centralnej części wsi zaznaczony stał duży obiekt, zapewne karczmy.

Wieś Smyków na Mapie Galicji Zachodniej (1804), za: <https://maps.arcanum.com>

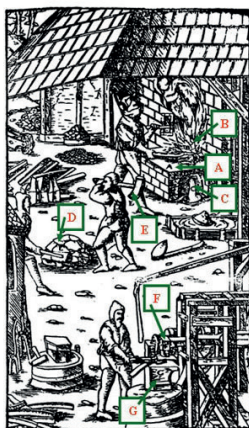
Według autorów *Słownika Historyczno-Geograficznego* była to osada kuźnicza podlegająca zakładowi w Napękuwie¹. Zachowało się dawne ujęcie wody wykorzystane przez młyn wodny oraz dość duże żużlisko żelaza na prawym brzegu rzeczki przy kanale przelewowym².

W miejscu tym istniał w 2 poł. XVI w. młyn o nazwie Florkowski należący do biskupów krakowskich. W 1612 roku biskup krakowski Piotr Tylicki zezwolił *uczciwemu* Andrzejowi Smyczce na urządzenie w tym miejscu kuźnicy wodnej³.

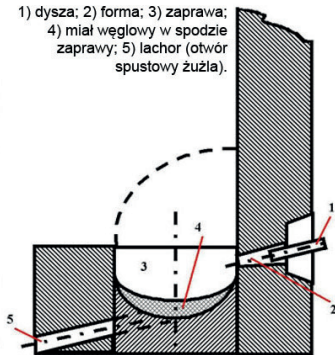
Przedstawiciele tej rodziny byli kuźnikami zatrudnianymi wcześniej, a więc w drugiej połowie XVI w. w zakładach w Belnie i w Makoszynie. W roku 1619 biskup Marcin Szyszkowski odstąpił Kapitulie Krakowskiej na rzecz Kolegium Muzycznego

- 1 Materiały do *Atlasu Historycznego Polski z końca XVIII wieku*, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w Krakowie.
- 2 E. Krygier, *Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce*, t. 2, województwo kieleckie, Z. 2, powiat Kielce - województwo kieleckie, Wrocław 1959, s. 33.
- 3 S. Kuraś, *Materiały do dziejów górnictwa i hutnictwa z Archiwów Metropolitalnego i Kurialnego w Krakowie 1479-1640*, {w:} *Studia i materiały z historii kultury materialnej*, t. 4. *Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa*, t. 3: 263-357, Warszawa 1959, p. 116, s. 319.

kuźnicę działającą nad rzeką Belnianką w kluczu cisowskim wraz z młynem świeżo zbudowanym z jego inicjatywy biskupa. Andrzej Smyczka w 1617 r. wydobywał rudę z frystu wytyczonego na Górze Koski znajdującej się między Górnem a Dalezycami. W 1623 r. biskup krakowski przeznaczył dla tej kuźnicy rudę z Góry Koska i pańszczyznę z wsi Skorzeszyce⁴. Kopalnia rudy nosiła nazwę Florków i dawała rudę do kuźnic Smyczyńskiej, Napękowski i Babiradzkiej stojących nieopodal⁵.

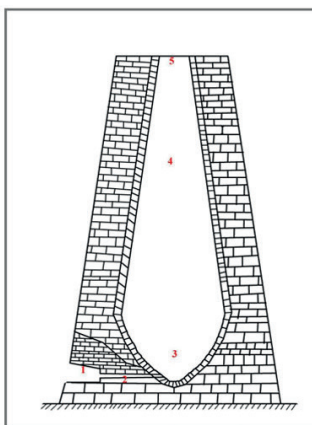

1) dysza; 2) forma; 3) zaprawa; 4) miąg węglowy w spodzie zaprawy; 5) lachor (otwór spustowy żuźla).

A) trzon; B) wsad; C) odpływ żuźla; D) łupki żelaza; E) młotek drewniany; F) młot żelazny; G) kowadło.

Dymarki niskie. Od IX do XIX wieku funkcjonowały w polskim hutnictwie piece stałe. Początkowo były to tzw. dymarki niskie „katalońskie”. W regionie śląskim, w wiekach XII, XIII i następnym, na bazie bardzo płytko położonych rud darniowych dominowało rudnictwo głównie wędrowne (leśne), rozwijające się od 2. połowy XIV wieku w stałe kuźnice warsztatowe i nadrzeczne (tzw. nowe kuźnictwo). Źródło: ryc. piece.wip.pcz.pl

4 S. Kuraś, *Materiały do dziejów górnictwa i hutnictwa...*, p. 139, s. 327.

5 S. Kuraś, *Materiały do dziejów górnictwa i hutnictwa...*, p. 163. PSB t. 37, s. 383.

Dymarki wysokie. Od XIII wieku rozpowszechniły się nowoczesne piece do wytopu ciekłej surówki, tzw. dymarki wysokie zwane też „włoskie vel bergamskie” Elementy pieca: 1 - forma, 2 - dysza, 3 - zaprawa (namiastka garu), 4 - szyb, 5 - czeluść (otwór zasypowy). Między rokiem 1610-1620 zbudowano takie dwa piece w Pankach. Zakłady te umocniły pozycję „okręgu częstochowskiego” i w latach 1620–1635 był to największy okręg produkcyjny w Polsce. Źródło: ryc. Zientara (1952), Bakalarczyk (2012).

W inwentarzu klucza kieleckiego z 1635 r. czytamy: *Przy mieście Daleszycach jest stawów 4. Na pierwszym siedzi Smyczka za prawem sobie od nieboszczyka ks. biskupa Szyszkowskiego danym. Ma swoje pola, czynszu nie daje, na miarach jest. Spust jemu należy. Dziesięcina po tym młynie plebanowi daleskiemu. [...]. Znowu poniżej (kuźnicy Napękowski) na tejże wodzie jest kuźnica, na której siedzi za prawem Smyczka. Czynsz kapitule płaci. Spust tego stawku jemu należy. Dziesięcina po tym rudniku należy plebanowi daleskiemu*⁶.

W aktach parafii Daleszyce ów rudnik i kuźnik Andrzej Smyczka wymieniony jest jako fundator kaplicy przy kościele parafialnym. Oprócz celu religijnego, kierował się pragnieniem uczynienia w podziemiach owej kaplicy miejsca pochówku dla siebie i swojej rodziny. Aby było to możliwe uzyskał od plebana odpowiednie zezwolenie, formując pewien fundusz w 1627 r. opisany na gruntach czterech daleszyckich mieszczan, przykazując przy tym, aby czynsz z tych roli przeznaczony był na odprawianie po śmierci cotygodniowych mszy za dusze jego i żony.

Po jego śmierci Kapituła Krakowska w 1639 r. wydzierżawiła na dwa lata kuźnicę Smyczyńską wójtowi kieleckiemu, szlchetnemu Stanisławowi Peczelkiemu. W tym rejonie dzierżawił także kuźnicę Napękowską, wykorzystując kopalnię rudy Florków.

Dzierżawa obu kuźnic pozostawała w jego rękach w sumie przez 23 lata. W tekście lustracji klucza kieleckiego z 1645 r. możemy przeczytać, że kuźnica smyczyńska posiada dwie dymarki i jeden młot, ale że brakowało już wówczas rudy to pracowała tylko jedna, *Ta kuźnica nie ma żadnego poddanego, używa do pracy poddanych kapitulnych*. W 1657 roku kuźnica w Smykowie została splądrowana przez wojsko Jerzego Rakoczego współpracującego ze Szwedami. Żołnierze zabrali zgromadzone zapasy żywności i żelazo ze składu. W 1662 roku dzierżawę po zmarłym ojcu przejął Stanisław Peczelki młodszy, a nieco później Wespazjan Lisicki.

Kuźnica w Smykowie wspomniana została po raz ostatni w 1757 r., kiedy produkowała żelazo. W późniejszych latach nie słyszymy już o jej funkcjonowaniu, a grobla i upust stawu zostały zerwane⁷. W końcu XVIII w. przeszła w ręce księdza hrabiego Sebastiana Sierakowskiego, dzierżawcy dóbr Kapituły Krakowskiej w tej okolicy⁸. Stanowiły one dość zwarty obszar mający charakter przemysłowy. Obejmował on

6 J. Muszyńska, *Inwentarz klucza kieleckiego biskupstwa krakowskiego z 1635 roku*, Kielce 2012, s. 69.

7 A. Drogosz, A. Cedro, *Rozwój przemysłu hutniczego i szklarskiego w dorzeczu Belnianki w dobrach biskupów krakowskich (w XVI-XVIII wieku)*, [w:] *Almanach świętokrzyski*, t. 5, Świętokrzyska epoka żelaza. Dzieje i udział w procesach rewolucji przemysłowej na ziemiach polskich, pod red. S. Nowaka, A. Z. Nowaka, Warszawa 2020, ss. 182-183.

8 Sebastian Sierakowski (1743-1824) jezuita, kanonik kapituły katedry krakowskiej, architekt, teoretyk architektury, rektor Szkoły Głównej Krakowskiej, senator Wolnego Miasta Krakowa.

osady: Belno, Bieliny (część), Lechów, Napęków, Sieraków, Skorzeszyce i Smyków. Dobra te trzymał dożywotnio, czyli do 1824 r. Otrzymał je w dzierżawę od Kapituły jako kanonik tej katedry i jako wiceprezes Towarzystwa Muzycznego⁹.

Smyków był zawsze niewielką osadą. W latach 1807/1808 było tu 18 domów, zamieszkałych przez 25 rodzin. Wśród nich było 15 chłopów, 8 chałupników i 5 tzw. pozostałych (zapewnie w karczmi), potomstwa męskiego było 20, kobiet 46, w wszystkich zamieszkałych było 94 osób¹⁰.

Stan zabudowy i wykaz właścicieli posesji prezentują akta Dyrekcji Ubezpieczeń powstałe w połowie XIX w.¹¹ Po powstaniu styczniowym (1864) mieszkańcy Smykowa otrzymali nowe działki siedliskowe przy nowo wytyczonej ulicy, zostały również uporządkowane granice ich gruntów, kwestie pastwisk i wspólnego lasu. Wieś urządzono na nowych warunkach wraz z innymi osadami przemysłowymi w dawnej gminie Napęków, potem w gminie Daleszyce¹². W latach 80. na terenie wsi pracował we wsi tartak wodny należący do Jana Majchrzaka a potem do jego spadkobierców¹³.

W niepodległej Polsce we wsi były dwie osady z gruntem podlegającej parcelacji – dawny tartak Majchrzaków¹⁴, oraz dawna karczma¹⁵. Od lat 30. XX w. zabudowa wsi się nie zmieniła, ale w miejsce starych powstały nowe domostwa¹⁶.

---

9 AP w Kielcach, Rząd Gubernialny Radomski, *Acta specialia tyżące się pozostałej masy po księdzu Sebastianie Sierakowskim proboszczu katedralnym krakowskim* (1826–1837), sygn. 21/1/0/-/4541.

10 *Słownik miejscowości i elity wiejskiej zachodniej Małopolski w latach 1772-1815*, za: <http://www.gospodarka-galicji.pl>, data pobrania: 21.03.23.

11 AP w Kielcach, Dyrekcja Ubezpieczeń w Warszawie, *Wykazy ubezpieczenia i szacunki szczegółowe zabudowań wsi Smykowa, pow. kielecki, gub. radomska gmina Skorzeszyce* (1846-1847), sygn. 21/17/0/-/309.

12 AP w Kielcach, Komisarz do spraw włościańskich powiatu kieleckiego [*Acta szczegółowe wsi: Smyków gmina Daleszyce*] (1864-1905), sygn. 21/42/0/-/352; AP w Kielcach, Urząd Gubernialny Kielecki do spraw Włościańskich, [Smyków, gmina Daleszyce, powiat kielecki] (1864), sygn. 21/40/0/14/1517.

13 AP w Kielcach, Zarząd Powiatowy Kielecki, *O samovol'noj počinkě časovni Krestanninom d. Smykov Ivanom Majhržakom* (1893), sygn. 21/32/0/2.1/1608.

14 AP w Kielcach, Urząd Wojewódzki Kielecki I, *Smyków wś pow. kielecki - tartak. Plany tartaku wodnego Franciszka Majchrzaka w Smykowie gm. Daleszyce pow. kielecki* (1924), sygn. 21/100/0/14/17902.

15 AP w Kielcach, Okręgowy Urząd Ziemi w Kielcach, *Acta przewłaszczeniowe majątku państwowego Smyków, pow. kielecki (osada pokarczenna)* gmina Daleszyce, pow. kielecki, sygn. 21/105/0/8/2870; AP w Kielcach, Powiatowy Urząd Ziemi w Kielcach, *Parcelacja osady pokarczemnej Smyków, gmina Daleszyce, powiat kielecki* (1928), sygn. 21/106/0/-/89.

16 Por. AP Kielcach, Zbiór kartograficzny [*SMYKÓW pow. kielecki*] (1936), sygn. 21/460/0/1/949; AP w Kielcach, Zbiór kartograficzny [*SMYKÓW pow. kielecki*] (1936), sygn. 21/460/0/1/950.

Niniejsza niewielka książeczka powstała z inicjatywy Burmistrza Miasta i Gminy Daleszyce Dariusza Meresińskiego i Rady Miejskiej w Daleszycach. Jest jedną z 18 niewielkich pozycji prezentujących pierwsze kroki w dziele stworzenia pełniejszej opowieści o dziedzictwie narodowym na terenie miejscowości wchodzących w skład gminy Daleszyce.

f Dariusz Kalina
www.dariuszkalina.net

Dariusz Kalina, historyk, publicysta, badacz i popularyzator dziedzictwa narodowego z terenu dawnego województwa sandomierskiego. W latach 2001-2013 pracownik Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Kielcach na stanowisku specjalista ds. kwerend źródłowych, a ostatnio pełnił obowiązki dyrektora Oddziału Terenowego Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Kielcach. Od wielu lat jest inspiratorem i organizatorem konferencji i o charakterze kulturalnym, naukowym i popularno-naukowym dotyczących budownictwa rezydencjonalno-obronnego, zmagają związanych z urbanistyką oraz roziedleniem rycerstwa. Oto niektóre publikacje, w których znajdziemy jego artykuły: *Późnośredniowieczne zamki królewskie na terenie dawnego województwa sandomierskiego*, red. L. Kajzer, Kielce 2005; *Dzieje Chęcin, Chęciny* 2007, *Fundacje kanclerza Krzysztofa Szydłowskiego*, red. W. Iwańczak, D. Kalina, R. Kubicki, M. Wardzyński, Lisów 2012; *Busko i jego Zdrój* red. D. Kalina, W. Legawiec, Busko 2014; *Na włoszczowskich grodach historii. Materiały z sesji naukowych odbytych w Gruszczyńcu, Ludyni, Olesznie, Włoszczowie poświęconych dziejom powiatu włoszczowskiego*, red. D. Kalina, Kielce-Włoszczowa 2012; *Parafia Krasocin na przestrzeni dziejów* red. D. Kalina, A. Malicki, Krasocin 2016; *Dziedzictwo kulturowe na terenie Gminy Chmielnik, Chmielnik* 2016; *Busko-Zdrój, Dzieje miasta w XIX-XX w., Budko-Zdrój* 2017; *Gmina Rytwiany. Dziedzictwo kulturowe, Rytwiany* 2017; *Miasto i Gmina Wiślica, Wiślica* 2018; *Z dziejów Włoszczowy i okolic*, red. I. Boratyn, M. Staniaszek, Włoszczowa 2020; *Parafia pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Tumlinie, Włoszczowa* 2021.

